

Zanim nastąpiła epoka Photoshopa. Wymazani z przeszłości

Łukasz Migniewicz

Scenariusz lekcji

Wprowadzenie

1. Zaczynij od zadania uczniom pytania, czy wiedzą, co to jest Photoshop, i czy spotkali się z określeniem wyfotoszopować/sfotoszopować. Z dużym prawdopodobieństwem możesz założyć, że niemal każdy z nich doskonale wie, o co chodzi. Poproś uczniów o podanie znanych im przykładów i zadaj pytanie, czy przerobienie zdjęcia jest dzisiaj łatwe i w jakim celu się to robi. Większość odpowiedzi będzie twierdząca, dlatego wspólnie zapiszcie wszystkie informacje dotyczące powodów i celów manipulowania fotografiami. Dzięki pracy metodą burzy mózgów po kilku minutach „katalog” może zawierać sporo pozycji, zwłaszcza związanych z poprawą wizerunku, odmłodzeniem lub postarzeniem, wygładzeniem niedoskonałości twarzy itp. Podczas burzy mózgów warto skupić się na identyfikacji dziedzin, w których często stosuje się manipulację fotografiami (modeling, reklama, teorie spiskowe itd.). Zastanówcie się wspólnie, jakie szkody lub korzyści (dla kogo?) przynosi retuszowanie zdjęć.
2. Podczas wymiany pomysłów i myśli ukierunkowuj dyskusję na kwestie związane z próbą zmiany historii, jej istotnych składników i postaci. Zastanówcie się, czy w dobie fotografii analogowej możliwe były zmiany w zdjęciach i swobodne nimi manipulowanie.
3. Rozdaj uczniom karty pracy i zestawy materiałów źródłowych. W scenariuszu zaproponowano jedną z możliwości ich wykorzystania. Są one jednak tak skonstruowane, że możesz je modyfikować.
4. Poinformuj uczniów, że w trakcie zajęć pracować będą samodzielnie lub w grupach, a podstawą waszych rozważań będzie wspólna dyskusja nad

postawionymi problemami. Istotna jest swoboda wyrażania myśli oraz umiejętność tworzenia argumentów i kontrargumentów.

Rozwinięcie

1. Fałszowanie zdjęć jest równie stare jak wynalazek fotografii, czyli datuje się od połowy XIX wieku. Poproś uczniów o zapoznanie się ze źródłami A i B. Zwróć uwagę na różnice między fotografią cyfrową i analogową oraz na czas koniecznym do dokonania retuszu lub manipulacji odbitką. W trakcie zapoznawania się ze źródłem A uczniowie powinni wykonać ćwiczenie 1 z karty pracy. Po zakończonej pracy ochotnik odczytuje odpowiedzi, pozostali uczniowie są weryfikatorami.
2. Podziel uczniów na kilkusobowe zespoły (4–6 osób) i poproś o wypisanie na kartkach samoprzylepnych¹ spostrzeżeń na temat wykorzystywania retuszu zdjęć do bieżącej walki politycznej oraz manipulowania faktami. Dla ułatwienia zapisz na tablicy/flipcharcie pytanie: W jaki sposób wykorzystuje się retuszowanie zdjęć do bieżącej walki politycznej? Po skończonej pracy przedstawiciel grupy przykleja na tablicy wypracowane hasła. Kolejne grupy dokleją swoje kartki. Jeśli hasła lub pomysły są podobne, grupujemy je razem, jeśli nie – to powstaje osobna kolekcja pomysłów. Następnie wspólnie z uczniami stwórzcie definicję manipulacji historycznej na podstawie fotografii. Definicję zapisz na tablicy lub flipcharcie w taki sposób, żeby była widoczna (i można było z niej korzystać) do końca zajęć.
3. W celu zrozumienia tematu manipulacji fotografią przeanalizuj wraz z podopiecznymi fragment ponadczasowego dzieła literatury autorstwa George'a Orwella *Rok 1984* – źródło G. Jest ono doskonałym literackim opisem fałszowania historii przez reżimy totalitarne. Warto, żebyście wspólnie podkreślili wszystkie cechy fałszowania historii, w tym szczególnie fotografii (ćwiczenie 6). Uczniowie będą tworzyć metaplan (pracują w grupach ustalonych na początku zajęć). Wyjaśnij, na czym polega ta metoda. Wzór metaplanu znajduje się w kartach pracy.
4. W Związku Radzieckim manipulacja historią przez propagandę była procesem zaawansowanym i powszechnie stosowanym. Swoje apogeum osiągnęła za rządów Józefa Stalina, który nie zadowalał się jedynie usuwaniem przeciwników

---

¹ Podczas pracy online istnieje możliwość podzielenia uczniów na grupy/pokoje (zależnie od platformy, na której pracujesz). Odpowiednikiem „karteczek” uczniów jest udostępniona przez Ciebie tablica online, na której mogą oni wpisywać własne spostrzeżenia.

politycznych, często współwinnych ogromu zbrodni na własnym narodzie i ludach sąsiednich (Lew Trocki, Lew Kamieniew, Nikołaj Jeżow). Sięgał także do propagandy, której celem było zohydzenie wszelkich wrogów systemu (często wyimaginowanych). W latach trzydziestych częściej jednak sięgano do metod manipulacji faktami i historią, zbliżonych do tych ukazanych w źródle H lub takich samych. Józef Stalin kazał wymazywać pamięć po każdym, który według jego mniemania zagrażał dyktatorskiej władzy oraz totalitarnym podstawom państwa radzieckiego.

5. W krótkiej rozmowie nauczającej (pogadanka – miniwykład) wyjaśnij uczniom, na czym polegała wielka czystka w ZSRR, oraz przybliż liczbę ofiar i nazwiska katów. Zwróć uwagę na rolę organów bezpieczeństwa (NKWD) oraz powszechnie stosowane tortury (warto dostosować tę część zajęć do wieku odbiorców)². Następnie przejdźcie do źródła C, D i E.
6. Podziel uczniów ponownie na grupy i poinformuj ich, że praca zespołów odbywać się będzie w ramach techniki Phillips 66, polegającej na szybkiej i intensywnej pracy nad zadanym problemem. W pierwszej fazie ćwiczenia zadaniem grup będzie kilkunastominutowa praca z materiałem źródłowym (C, D, E) oraz informacjami wyszukаныmi w sieci. W fazie drugiej zespoły spotkają się, aby omówić rezultaty swoich rozważań oraz wymienić się pomysłami, które zapiszesz na tablicy/flipcharcie. W ten sposób członkowie grup poznają swoje stanowiska. W fazie trzeciej każdy zespół ponownie pracuje samodzielnie i weryfikuje swoje pomysły lub się w nich utwierdza. Liczbę faz można ustalać dowolnie. Proponuję minimum trzy. Po ostatniej uczniowie wspólnie podczas dyskusji opartej na zasadach demokracji bezpośredniej pozostawiają po dwa pomysły do każdego z pytań – te, które ich zdaniem najlepiej ilustrują polecenie. Po zapoznaniu uczniów z zasadami poproś ich o zapoznanie się z ćwiczeniami 3, 4 i 5.
7. Po zakończonej pracy uczniowie prezentują jej rezultaty w formie mapy myśli³, której główne hasło brzmi: „wymazani z przeszłości”. Podsumowując, możesz odwołać się do przykładu Nikołaja Jeżowa, szefa NKWD odpowiedzialnego za

---

² W sieci znajduje się wiele artykułów na temat Wielkiej Czystki. Warto polecić artykuł Pawła Czechowskiego pt. [Wielka czystka. Jak gniew Stalina dotknął społeczeństwo ZSRR?](#) [dostęp 14.12.2020] lub krótki dokument pt. [„Operacja polska” NKWD](#) z serwisu Instytutu Pamięci Narodowej [dostęp 14.12.2020].

³ Podczas zajęć online można z powodzeniem wykorzystać programy lub specjalne strony do tworzenia map myśli, m.in. Blumind, FreeMind.

zbrodnie i wymordowanie dziesiątek tysięcy obywateli radzieckich. Warto także wskazać inne przykłady wymazywania z historii przez propagandę komunistyczną, szczególnie pamięci o zbrodniach i wysiedleniach narodu. Zachęć uczniów do samodzielnych poszukiwań, zwłaszcza że w krajach za żelazną kurtyną stosowano podobne metody jak w ZSRR: żołnierze niezłomni, wysiedlenia Tatarów, Budapeszt 1956 (zobacz spot o [Péterze Mansfeldzie](#), najmłodszej ofierze represji po rewolucji 1956 roku na Węgrzech) i działalność Államvédelmi Hatóság, więzienie w Sighecie w Rumunii, przykład generała Heliodora Píki i [Milady Horákovej](#).

Podsumowanie

Na zakończenie przedstaw uczniom historię północnokoreańskiego marszałka Ri Yong Ho (źródło F). Zastanów się wspólnie z uczniami, czy komunistyczne manipulowanie historią przez wymazywanie z niej osób, które reżim uznał za niewygodne, odeszło w przeszłość wraz z upadkiem ZSRR. Zachęć uczniów do samodzielnego poszukiwania przykładów podobnych fałszerstw w XXI wieku.

Praca domowa

Prominentni członkowie reżimu komunistycznego nigdy nie mogą czuć się pewni w obecności tyranów. Ustosunkuj się do powyższego stwierdzenia (w formie krótkiej wypowiedzi pisemnej/eseju), podając przykłady z XXI wieku.

Słowa kluczowe

manipulacja zdjęciami, manipulacja historią, fałszowanie historii, propaganda, wielki terror, NKWD, Lenin, Stalin, żelazna kurtyna, Photoshop, George Orwell